

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Den ojämställda skolan

En kvalitativ studie av kenyanska och svenska lärares
uppfattningar och användning av jämställdhet i undervisning

Emilia Lind

Självständigt arbete L3XA1A

Handledare: Marie Ståhl

Examinator: Kristoffer Larsson

Rapportnummer: VT17-2930-033-L3XA1A

Sammanfattning

Titel: Den ojämställda skolan, The unequal school

Författare: Emilia Lind

Typ av arbete: Examensarbete på avancerad nivå (15 hp)

Handledare: Marie Ståhl

Examinator: Kristoffer Larsson

Rapportnummer: VT17-2930-033-L3XA1A

Nyckelord: gender education, equality in school, teaching gender, genus i skolan, jämställdhet i skolan

Sammanfattning: Ett ständigt aktuellt ämne är jämställdhet. Detta kan bero på att det för många kan ses som en självklarhet men att det ändå tycks svårt att praktisera. Allas rätt att bestämma över sig själv och utveckla sin personlighet ingår i FN:s (1948) förklaring av mänskliga rättigheter. Med detta som grund ligger denna studies fokus på hur lärare beskriver jämställdhetsarbete i skolverksamheten, lärares tankar och erfarenheter kring jämställdhet och vilka metoder de använder för att uppnå en jämställd undervisning.

Studien fokuserar inte bara på svenska skolan utan även på den kenyanska skolan då det var av intresse att undersöka hur jämställdhet i skolan tar sig uttryck i två kulturellt olika länder. Sverige placerar sig som nr 4 på World Economic Forum's jämställdhetslista över världens länder, medan Kenya hamnar på 63:e plats. Genom intervjuer med verksamma lärare i Sverige och Kenya har empiri samlats in och analyserats med utgångspunkt i Hirdmans (1988) och Hardings (1986) teorier kring genussystemet. Övrig forskning behandlar hierarki inom kön, lärares genusmedvetenhet samt hur kön skapas.

Studiens resultat har visat att lärarna beskriver liknande metoder kring hur de arbetar med jämställdhet och att det tycks finnas en vilja att göra detta. Dock beskriver två lärare att det brister främst i Sverige gällande organisationen i detta arbete. Medan kenyanska lärarstudenter får dessa metoder i sin utbildning beskriver svenska lärare att de måste finna sina egna metoder. Däremot fanns en större försiktighet hos de svenska lärarna gällande att generalisera och att kategorisera elever utifrån kön.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Syfte & frågeställning	5
Tidigare forskning	6
Lärares genusmedvetenhet	6
Att göra kön	6
Elevers prestationer utifrån könstillhörighet	7
Skolans jämställdhetsarbete	7
Jämställdhet i klassrummet	7
Begreppsförklaring	8
Teoretiskt ramverk	9
Hirdmans genussystem	9
Feministisk forskning enligt Harding	9
Pojkars överordnad och flickors underordnad	10
Metod	10
Intervjuguide	10
Urval	11
Informanterna	11
Studiens kvalitet	11
Genomförande	12
Forskningsetik	12
Analysmetod	13
Two skolsystem och läroplaner	13
Skolsystem	13
Läroplaner	13
Informanterna	14
Resultat	14
Vad jämställdhet innebär för lärarna	14
Lärarnas tankar kring jämställdhetens roll i skolan	15
Jämställdhetsarbete i kenyansk skola	15
Jämställdhetsarbete i svensk skola	16
Förväntningar på eleverna	16
Bemötande, ordval och betoning	17
Maskulinitet	18
Den duktiga flickan	18
Lärares arbetsmetoder för jämställdhet i klassrummet	19
Analys	20
Lärarnas beskrivning av jämställdhet	20
Lärarnas arbetsmetoder	20
Begrepp	20
Dikotomi i skolan	21
Diskussion	21
Metoddiskussion	21
Resultatdiskussion	21
Elevernas roller	21
Lärarnas metoder	22
Lärares påverkan på skapande av könstillhörighet	22

Slutsatser	23
Didaktiska implikationer och vidare forskning	23
Referenslista	25
Bilagor	27
Bilaga 1. Intervjuguide	27
Bilaga 2. Intervjuguide engelska	28
Bilaga 3. Information till lärare	29
Bilaga 4. Teachers' information	30

Inledning

En av mina hjärtefrågor kretsar kring jämställdhet mellan könen och mänskliga rättigheter. Dessa är frågor som jag är övertygad om att vi måste arbeta med från en tidig ålder för att lyckas uppnå en jämställd skolmiljö då barn är mottagliga och ofta väldigt kloka. Ges de förutsättningarna att få förståelse för människor som är olika de själva pga annan könstillhörighet tror jag att barn kan vara långt mycket klokare än många vuxna. På denna grund ville jag skriva mitt examensarbete, där jag undersöker hur lärare anser att de implementerar detta i sin undervisning, där jag fokuserar på jämställdhet. Jag fick även möjligheten att i samband med arbetet göra en resa till Kenya och tog därför denna chans för att undersöka hur jämställdhet tar sig uttryck i ett land vilket kulturellt skiljer sig från Sverige. Intervjuer gjordes även med svenska lärare för att bredda empirin och få syn på hur lärare beskriver hur jämställdhetsarbete *kan* se ut ur ett internationellt perspektiv. Skulle den sekundära positionen jämställdhet ha kunna vara ett problem ur ett globalt perspektiv? Jag tyckte att det skulle vara intressant att se ett land som inte är lika högt rankat som Sverige på *World Economic Forum's* lista som rankar länder utifrån jämställdhet, där Sverige och Kenya befinner sig på 4:e respektive 63:e plats. I denna kvalitativa studie vilken bygger på semi-strukturerade intervjuer tillfrågas både kenyanska och svenska lärare. Detta för att se hur lärare uttrycker sig kring jämställdhetsarbete i skolan.

Sverige som många andra länder har skrivit på FN:s avtal för mänskliga rättigheter. FN:s förklaring om mänskliga rättigheter påverkar hur den svenska läroplanen är utformad och gör att skolan är skyldig att följa de regler som Sverige skrivit på vilka säger att: *"Envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt"* (Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna, §2, 1948). Detta innebär också att alla skolor ska ha en egen likabehandlingsplan vilken ska fungera som riktlinjer för den enskilda skolan. Syftet med likabehandlingsplaner är att den ska främja en god relation och gemenskap i skolan, förebygga risker för mobbing och trakasserier samt att lärare och personal på skolan ska veta hur de ska agera ifall dessa situationer ändå skulle uppstå och hur de arbetar med att åtgärda detta (Skolverket, 2016a). Utifrån detta har jag intresserat mig för hur lärare talar om jämställdhet i skolan med fokus på yngre åldrar.

Syfte & frågeställning

Syftet med detta examensarbete är att bidra med kunskap kring hur lärare talar om jämställdhet genom att synliggöra hur jämställdhet i skolundervisningen beskrivs av lärare verksamma på skolor i Sverige och Kenya. Frågeställningarna som följer blir därav:

- Hur beskriver fem lärare i Sverige och Kenya att de arbetar med jämställdhet i skolundervisningen?
- Vilka metoder beskriver lärarna att de använder för att praktisera jämställdhet i sin undervisning?
- Hur beskriver lärarna att elever bemöts utifrån kön?

Tidigare forskning

I följande avsnitt kommer jag att inledningsvis beskriva mer övergripande forskning kring genus, kön och jämställdhet. Forskningen rör bl.a könshierarki, lärares genusmedvetenhet samt hur kön skapas.

Lärares genusmedvetenhet

I en studie av Andersson, Hussénus & Gustafsson (2009) undersöker forskarna huruvida lärare är medvetna om genus i klassrumssammanhang. I just denna studie ligger fokus på situationer som uppstår inom de naturvetenskapliga ämnena, men forskarna menar att detta är teorier som kan anammas på andra ämnesområden inom skolverksamheten. Lärarna ställdes inför en situation under en NO-lektion. En kille i klassen menar att en av de andra eleverna, en tjej, har fel i en fråga och stöder sitt resonemang genom att hänvisa till att hon är just tjej. Lärarnas uppgift var att analysera situationen och elevens agerande och reaktion. Lärarna analyser var generella och övergripande. De fick sedan uppgiften att läsa artiklar om genusteorier och skulle därefter åter analysera situationen. Resultatet kunde kategoriseras på tre olika nivåer; dels var det lärarna som tog till sig av vad de läst och tillämpade de teorier de tagit del av på situationen, dels lärarna som diskuterade fallet på en mer generell nivå och alltså inte hade ändrat sitt sätt att tänka något nämnvärt, samt de lärare som visade motstånd mot de genusteorier de studerat. (Andersson et al., 2009). Detta visar alltså att de flesta lärarna var mer eller mindre positivt inställda till att implementera jämställdhet i sitt arbete och en mindre grupp visar motstånd till detta. Vad som blir tydligt är dock att lärarna behöver stöd och handledning för att kunna behandla och bemöta detta i sin undervisning och att detta kräver fortbildning som inom andra områden. Hedlin (2010) stöder denna idé om att lärare har en kluven syn på jämställdhet och hur detta tar uttryck i skolan. Hon menar att den enskilda individen fått ta allt större plats där personlighet vägs in och den inte kopplas till sociala och kulturella sammanhang. Samtidigt förklaras beteenden utifrån individens kön och som istället blir starkt kopplat till ett sammanhang. På samma sätt blir det motsägelsefullt då lärare upplevde specifika situationer på ett annat sätt än de beskrev verksamheten generellt. Detta kan alltså liknas vid Hardings (1986) teorier om att det finns flera nivåer inom genus vilka kan te sig på ett sätt på en strukturell övergripande nivå, medan det ter sig på ett annat sätt på en individuell nivå utan att dessa två nivåer direkt påverkar varandra.

Att göra kön

Paechter (2011) beskriver hur vi måste se till både genus och kön. Dvs, att vi måste ta hänsyn till både det sociala könet (genus), och det fysiska könet. Paechter (2011) menar att det fysiska könet är ett centralt element i människans identitetsskapande; den är fast och det kan inte formas helt utifrån ägarens önskemål. Den måste därför tas hänsyn till i diskussionen genus versus kön. Dock kan vi inte heller bortse från det sociala (eller skapade) könet, då det i så fall raderar alla olika aspekter av vad det innebär att vara pojke eller flicka, vilket kan tolkas som att de är två motpoler vilka inte har någonting gemensamt, och att det endast finns tomrum dem emellan. Hon menar att vi måste utgå från det fysiska könet men också acceptera att det påverkas av det sociala könet konstruerat. Hon menar vidare att vi kodar våra liv, inte minst i skolan, utifrån könsnormer vilket hämmar vissa barn att leva som de skulle vilja och behöva då det finns de som identifierar sig som något annat än kille eller tjej. Ett liknande resonemang ger Hedlin (2010) där hon menar att vuxna ständigt påverkar barn endast genom sitt sätt att vara. Vi uppträder ofta oreflekterat på ett sätt som stämmer överens med den könstillhörighet vi tilldelats, och visar därmed upp en bild av hur tjejer och killar/kvinnor och män ska bete sig och uppträda. Hon beskriver att vi fortsätter att upprätthålla en bild av vad som är manligt och kvinnligt och på så sätt tolkar dessa föreställningar som naturliga. Detta blir i

sig själv motsägelsefullt då något vi skapat inte samtidigt kan kallas naturligt, då definitionen av detta begrepp är att det är något medfött och obehandlat.

Elevers prestationer utifrån könstillhörighet

En forskningssammanställning av Ve & Wernersson (2006) menar att det bland elever i de äldre åldrarna förekommer vissa skillnader gällande prestationer och att det finns mönster mellan tjejer och killar på hur de presterar olika bra i olika ämnen. Killar tycks prestera bättre inom matematik och spatial förmåga, medan tjejer står högre inom språk. Bland elever i de yngre åldrarna finns ingen tydlig skillnad mellan tjejer och killar utifrån prestation. Dock skiljer det sig mellan könen när det kommer till hur de uppfattar sin egen kunskap. Vid självvärdering visar killar tendenser på att anse sig vara kunnigare än vad tjejer uttrycker om sin egen kunskap. Det tyder alltså på att killar besitter en starkare självkänsla som påverkar killar att höja sig själva snarare än att sänka sig, vilket är fallet för tjejer generellt. Det finns dock problem med den här typen av studier, vilket ligger i att forskare generaliserar hårt och förenklar resultatet genom att kategorisera utifrån egen uppfattning. Trots detta har denna typ av undersökning ett värde i att det synliggör strukturer vilket kan vara till hjälp då vi vill utforma t.ex. undervisning för att motarbeta just denna typ av strukturer.

Skolans jämställdhetsarbete

I en undersökning gällande attityder i skolan gjord av Skolverket (2007) visade resultatet att lärare själva ansåg att de inte lyckades med jämställdhetsarbete i skolan. Även skolinspektionen har kommit fram till liknande resultat då de undersökte skolors likabehandlingsplaner. Nästan alla likabehandlingsplaner hade bristande innehåll och nådde inte kraven för vad de ska innefatta (SOU 2009:64). Undersökningen visar också att skolledningar och lärare inte ser jämställdhetsarbete som en lika viktig del av undervisningen som kursplanerna, trots att jämställdhet ingår i läroplanen (Skolverket, 2016b). Vidare förklaras att det finns ett intresse från lärares håll men att de finner det svårt att hitta ett sätt att implementera det i sin undervisning. De har helt enkelt inte kunskapen och verktygen för att göra detta och utan stöd och utbildning blir det så gott som omöjligt för pedagogerna. Dessutom påverkar de föreställningar vuxna har deras bemötande av eleverna, vilket inte stämmer överens med de mål som läroplanen uttrycker. Det blir även exkluderande för de elever som inte passar in i de stereotypa könsroller som finns, som tystlåtna killar eller tjejer som tar plats. Det finns också en skev föreställning om vilka som tar mest utrymme. En lärare kan ha uppfattningen av att hen fördelar ordet lika, men om tiden faktiskt mäts visar det att killar får ta långt större plats än tjejer, så vad som upplevs som jämställt är egentligen killdominans. (SOU 2009:64).

Jämställdhet i klassrummet

Odenbring (2010) diskuterar hur elevers genusskapande i klassrumspraktiken ser ut. Processen att skapa könstillhörighet sker i en social interaktion. Odenbring (2010) undersöker också hur relationen mellan tjejer och killar i klassrummet tar sig uttryck, och att det ofta förekommer bland killar använder feminina begrepp för att trycka ner varandra eller uttrycka att en kille är dålig på något. Ett exempel på detta är då eleven Oliver blir kallad Olivia då de andra tycker att han är sämre på innebandy än de andra (Odenbring, 2010, s. 142).

Forsberg (2002) menar att killar sätter sig i en maktposition i klassrummet där de tar utrymmet på ett självklart sätt och kräver mer uppmärksamhet. De killar som utmärker sig mest inom detta är också de som är minst benägna att ge plats åt andra. Tjejerna menar hon också skapar en inbördes hierarki, där den duktiga flickan har en stark position i och med att hon får stöd i form av positiv feedback från lärare. Dock uppstår en problematik då lärare försöker möta de uppmärksamhetskrävande killarna på deras nivå för att ta kontakt. Detta påverkar platsen som ges

till flickorna som blir satta åt sidan och får klara sig mycket själva, och att allmänt killarna tar utrymme på tjejernas bekostnad.

Begreppsförklaring

I denna text kommer jag att använda begreppen kön och genus. Med kön syftar jag till det biologiska könet, alltså det kön som en individ tilldelas vid födseln, och med genus syftar jag till det sociala eller skapade könet, enligt Vetenskapsrådets (2005) definitioner. Detta för att kunna skilja de två åt då de diskuteras trots att de ofta kan komma att flätas samman och påverkar varandra.

Vetenskapsrådet definierar genusforskning på följande sätt: *”Det handlar om män och kvinnor, och även om eventuella andra genuskategorier. Det handlar om sexualitet och arbets- marknad, processer och strukturer, vetenskapskritik och jämställdhet, kultur och social organisation, det som finns och det som skulle kunna finnas. Det handlar om makt och resurser och tankefigurer, om kropp och själ, individer och grupper.”* (Vetenskapsrådet, *Genusforskning - frågor, villkor och utmaningar*, s. 10)

I texten förekommer även begreppet *dikotomi* vilket innebär en isärhållning av manligt och kvinnligt, där dessa är två beskrivs som varandras motsatser.

Begreppet ”den duktiga flickan” används i resultatet. Detta begrepp syftar till den föreställning och förväntning som oftast finns på tjejer att de ska klara av att sköta sig och lyssna till en högra grad än killar. Att denna föreställning finns stärks av att tjejer generellt klarar skolan bättre och får högre resultat än killar (SOU 2010:51).

Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt redogörs för hur Hirdman (1988), Harding (1986) samt Paechter (2011) beskriver kön och vilka maktförhållanden som synliggörs ur ett könsperspektiv. Både Hirdman (1988) och Harding (1986) beskriver den föreställningen av hierarki och dikotomi mellan könen, medan Paechter (2011) förklarar de maktförhållanden som förekommer och hur det kvinnliga könet försöker anpassa sig efter det manliga för att ta sig en högra maktposition. Studiens resultat analyseras utifrån Hirdmans (1988) och Hardings (1986) teorier om genussystemet, samt diskuteras utifrån Paechters (2011) teorier om det manliga könets överordnad.

Hirdmans genussystem

Hirdman (1988) menar att det finns en föreställning om att kvinnan naturligt skulle vara underordnad mannen. Detta genussystem förekommer oftast för att förklara kvinnors och mäns olikheter, men utan att förklara kvinnans underordnad. Hon finner det problematiskt att begreppet genus får stå för både könsroller och socialt kön. Genus står för det skapade och är alltså inte nödvändigtvis detsamma som det fysiska könet, kulturellt vs. biologiskt kön. Här hamnar diskussionen ofta kring vad som är skapat och inte, främst sexualitet men den skapade maktskillnaden mellan män och kvinnor berörs inte i dessa diskussioner.

Genus har på svenska börjat ta över begreppet könsroll, men innefattar inte begreppet gender, och därför bör kanske både genus och gender användas i svenska språket då dessa inte kan ersätta varandra. Hirdman (1988) anser att ”socialt” kön föreslår att det är något som det biologiska könet klär sig i, alltså den kulturella påverkan som skapar olika könsroller och tar olika uttryck beroende på det biologiska könet. Dessutom är begreppet ”socialt” så stort och brett att det inte tydligt definierar vad vi egentligen menar med socialt kön. Genus kan förstås som föränderliga

tankefigurer ”män” och ”kvinnor” som skapar föreställningar och sociala praktiker. Hon menar att det sociala och biologiska påverkar varandra och därmed är symbiotiskt.

Genussystemet beskrivs som en dynamisk struktur, en beteckning på ett nätverk av processer, fenomen, föreställningar och förväntningar. Då dessa samverkar ger det upphov till mönster och regelbundenheter. Ordningen av människor har blivit basen för det sociala, ekonomiska och politiska ordningarna, dvs genus påverkar dessa områden. De två lagar som detta vilar på är för det första att manligt och kvinnligt ej bör blandas, utan isärhållas. För det andra är mannen som norm, det som vi ska rätta oss efter, det eftersträvangsvärda.

Ett problem som uppstår inom kvinnoforskning är att det tycks uppfattas att ett generellt problem ska ha en generell förklaring. Är gränserna mellan manligt och kvinnligt mer flytande blir det svårt att dra några tydliga gränser för vad som tillhör normen och inte. Ju mer sofistikerat samhället blir desto mer komplext blir isärhållandets uttryck. Isärhållningen av det manliga skapar norm. Ser vi manligt och kvinnligt som varandras motsatser befäster vi isärhållandet av dessa och därmed skapar ett samhället i kontrast. Hur uppkom isärhållandet? Genom att kategoriserar sig utifrån platser, sysslor och sorter skapar vi ett synsätt, en norm, för hur samhället ser ut.

Detta är för oss ett sätt att skapa mening, men det skapar även makt; den enas göranden skapar avskiljande till den andre, sort 1 och sort 2, vilket Hirdman (1988) kallar genusformering.

Genusformeringen utnyttjar ständigt våra biologiska olikheter, tex mäns oförmåga att föda barn, samt bygger på ett motsatstänkande. Dikotomi beskriver Hirdman (1988) som att en individ endast kan tillhöra det ena eller endast det andra, finns ingen överlappning. Alltså det som vi idag kallar att vara binär. Fördelen med dikotomin är att den är väl strukturerad och förtydligar tankar. Dock kan en inte vara en A utan att förtrycka en B (Simone de Beauvoir, 2002). Vi föds alltså in i vissa kulturer där det råder bestämda föreställningar vilka skapar det sociala kön/genus som vårt biologiska kön ger uttryck för. Reproduktion av kön sker i tre nivåer. Dels som kulturell överlagring, alltså en symbolisk nivå, men också på ett strukturellt plan där det finns en kontext i form av någon typ av verksamhet. Den tredje och sista nivån rör det individuella planet, alltså hur relationen ser ut mellan två individer av olika kön. Vi reproducerar genom detta olika förväntningar på olika kön, en föreställning om hur en person ska bete sig utifrån personens könstillhörighet.

Kvinnor är lika delaktiga i detta skapande och utgör lika stora delar i systemet, men besitter en lägre status än män. Hirdman ifrågasätter till vilken grad kvinnor är delaktiga i sitt eget förtryck, att de finner sig sin roll som den lägre stående parten (Hirdman, 1988). Hirdman (1988) beskriver även genuskontraktet. Det menar hon finns på alla tre av de nivåer hon och Harding beskriver att genus reproduceras. Det finns en slags överenskommelse för hur relationen mellan kön ser ut och kan alltså appliceras på en symbolisk, strukturell, samt en individuell nivå.

Feministisk forskning enligt Harding

Harding (1986) menar att genus påverkar oss i vårt sätt att tänka och resonera. Liknande Hirdmans teori menar hon att det finns en uppdelning och föreställning om motsatsförhållande mellan tjejer och killar/kvinnor och män, och att det manliga könet är överordnat det kvinnliga. Detta innebär också att det blir en obalans mellan dessa motpoler som beskrivs. Harding beskriver tre nivåer inom genus; dels den symboliska nivån, dvs de normer och föreställningar vi har på könen. Hon beskriver även en strukturell nivå vilken visar på organisation och uppdelning, samt en individuell nivå som handlar om individens egen könstillhörighet. Hon menar att dessa nivåer samspelar, men att en av nivåerna kan ta en annan form utan att de andra nivåerna påverkas. I denna studie som rör

skolverksamheten skulle detta betyda att genom att arbeta med värdegrunden påverka elevers föreställningar om vad manligt och kvinnligt är och genom metoder gällande hur ordet fördelas mellan tjejer och killar göra verksamheten mer jämställd i praktiken.

Både Hirdman och Harding använder begreppen hierarki och dikotomi, dvs. att kön är rangordnat och att det finns ett kön som är överordnat det andra könet, samt att det finns en idé om att det endast finns två kön och att dessa är varandras motsats.

Pojkars överordnad och flickors underordnad

Enligt Paechter (2011) har det manliga biologiska könet en överordnad roll i vårt samhälle, där det kvinnliga biologiska könet står under. Detta skulle kunna beskrivas som att det könets ständiga närvaro legitimerar patriarkala strukturer vilket garanterar mäns överordnade ställning och kvinnors underordnade. Dock menar Paechter (2011) att maskulinitet inte är överordnad automatiskt utan att vårt agerande påverkar och styr denna överordning. Hon nämner exemplet skola där hon uttrycker att dessa kontexter inte nödvändigtvis behöver spegla större samhällsstrukturer utan att speciella omständigheter kan skapa olika typer av maktrelationer. Dock är denna överordnad alltid starkast kopplad till det manliga könet och inte beteende. En kvinna eller flicka kan exempelvis anamma ett manligt beteende och på så vis få en högre status, men kan i och med detta inte bli överordnad en annan man (Paechter, 2011). Detta kan tolkas som att denna överordning har viss koppling till beteende men i slutändan är det individens könstillhörighet som bestämmer vilken status hen får snarare än beteende.

Metod

Utifrån studiens syfte att synliggöra hur jämställdhet i skolundervisningen beskrivs av fem lärare verksamma på skolor i Sverige och Kenya har jag valt att göra en kvalitativ forskning med intervju som metod. Eftersom mitt syfte är att synliggöra lärares erfarenheter så menar Bryman (2011) att intervju som metod är att föredra då jag söker en djupare förståelse av lärares tankar och erfarenheter inom ämnet, till skillnad från kvantitativ forskning där forskaren är ute efter att generalisera genom mätning av data.

Jag har valde att göra semi-strukturerade intervjuer då denna metod kunde passa till den aktuella studien. I och med denna intervjuform fanns utrymmet att anpassa intervjuschemat/-guiden till informanten där följdfrågor kan ställas som är anpassade efter informantens svar, där denne har möjlighet att förtydliga och utveckla svaret då detta kunde vara relevant för studien (Bell, 2006).

Frågorna kunde också hamna i en annan följd än de stod i intervjuguiden vilket gjorde intervjun naturlig och mer likt ett samtal med informanten. Då frågeställningen är riktad mot lärares uppfattningar och observationer speglades detta i denna typ av intervju. Denna typ av empiri-insamling var också att föredra då intervjuaren och informanten hade en ömsesidig relation, dvs att ingen av parterna satte sig i en maktposition över den andra

Intervjuguide

Intervjuguiden som användes vid intervjutillfällena var utformad med till mestadels öppna frågor för att ge informanterna stor möjlighet att själva berätta och utveckla sina svar då det är detta som är av intresse för studiens syfte. Detta innebar att det inte nödvändigtvis har ställts exakt samma frågor till alla deltagande informanter, då informanten fått styra samtalet. Ett fåtal ja- och nej-frågor förekom där jag inte kunde ta för givet att de hade samma utgångspunkt eller åsikt som jag själv. Dock ombads informanten att motivera och utveckla svaret, varför hen tyckte en viss sak.

Intervjuerna följde alla samma struktur där intervjuguiden var utformad på så vis att det gick från det generella där informanten får en överblick av intervjuområdet för att sedan gå in på specifika områden och detaljerade frågeställningar. Intervjuerna avslutades med att informanten själv fick ställa frågor eller kommentera något de ansåg var relevant för området intervjun hade berört, men inte hade delgett i något svar. Vid de tillfällen som informanten svävade ut och behandlade ett annat område än frågan berörde försökte jag styra tillbaka denna genom att återkoppla till något hen sagt i början svaret för att återgå till frågans fokus utan att avbryta informanten för tvärt genom att ställa en ny fråga. Detta krävde att jag var både styrande och mottaglig på samma gång. (Bryman, 2011).

Urval

Då datan samlades in både i Kenya och Sverige har urvalet skilt sig åt. De två svenska informanterna var ett bekvämlighetsurval som enligt Bryman (2011) innebär att informanterna för mig som forskare var lättillgängliga. I denna studie innebär detta att lärarna var bekanta sedan tidigare. Då vi var tre intervjuare som åkte till Kenya gemensamt hjälptes vi åt att få tag på informanter som kunde passa allas skilda studier. Genom ett svenskt-kenyanskt samarbete fick vi kontakt med tre lärare från olika skolor i Nairobi. Urvalet har därför påverkats av i första hand vilka skolor som svarat på förfrågan, och i andra hand vilka lärare på de skolor som svarat som har varit villiga att ställa upp och delta i studien.

Informanterna

Lärarna i studien har alla erfarenhet av att undervisa elever i åldrarna 6-14 år, där fokus låg på åldrarna 6-10 år. Antingen har de gjort detta vid tidigare tillfällen, och då var det främst informantens erfarenheter från den perioden som jag efterfrågade, eller att de undervisade i dessa åldrar vid tidpunkten då intervjuerna genomfördes. Av de svenska lärarna var en klasslärare i en årskurs tre medan den andra har utbildat sig till särskolelärare och arbetat som detta i fem år, men har en bakgrund som lågstadielärare. Alla lärare som intervjuades, både kenyanska och svenska, arbetar vid olika skolor.

Studiens kvalitet

Studien begränsas utifrån ett antal aspekter; dels finns det sociala och kulturella skillnader mellan länderna och där läroplanerna är utformade på olika sätt. Sedan kan jag inte säkert veta hur lärarna faktiskt arbetar med jämställdhet i klassrummen eftersom den data som samlats in enbart utgörs av vad lärarna uttryckt om hur de tänker och resonerar kring jämställdhet, samt vilka strategier de beskriver att de använder för att arbeta med detta i klassrummet. Anledningen till att jag valde intervjuer var studiens omfattning, att en mer omfattande studie hade tjänat på att även ha observationer och fältintervjuer som metod, dvs triangulering (Bell, 2006). Detta för att undersöka hur jämställdhetsarbete tar sig uttryck samt lärarnas tankar kring sitt agerande i klassrummet.

Då några intervjuer gjorts på engelska förväntade jag mig att dessa inte skulle kunna göras lika detaljerade och informationsrika som de svenska, då det skedde på ett andraspråk för båda parter och där olika brytning och sätt att uttrycka sig kan påverka och skapa vissa språkliga hinder. Av denna anledning försökte jag vara väldigt noga att inför intervjuerna informera informanterna om att det var fritt fram att ställa frågor om de kände sig osäkra på vad som menades med en fråga eller uttalande, och att detta gällde både intervjuaren och informanten.

Studiens brister ligger i att resultatet endast kan visa hur det ser ut för de lärare som intervjuas, men att det inte går att dra några slutsatser för hur jämställdhetsarbete ser ut generellt. Detta gäller både i Kenya och i Sverige. Den behandlar också endast lärarnas *upplevelser* av hur de arbetar och inte

vilket uttryck det tar sig i praktiken. Därför visar studien inte heller hur eleverna tar emot detta och vilket roll det har för dem, utan endast lärarnas uppfattning kring detta. Studien kan inte heller visa hur jämställdhetsarbete sker på ett nationellt plan, resultatet kan inte generaliseras, utan fokuserar snarare på hur just de tillfrågade lärarna arbetar och därmed hur det *kan* se ut.

Genomförande

Intervjuerna i Kenya genomfördes på en förskola i Nairobi, vilket var en okänd plats för alla inblandade, vilket var jag själv, två andra lärarstudenter som också gjorde studier i Nairobi, de tre informanterna samt rektorn på förskolan. Då alla hade anlänt satt vi ner tillsammans och samtalade, dels generellt för att bekanta oss med varandra, men samtalet leddes sedan in på studien och dess syfte. Efter att intervjuare och informanter samtalat en stund delade vi upp oss och intervjuerna genomfördes enskilt i olika rum på förskolan. Då vi hade ett tillfälle att träffa lärarna anpassade vi oss efter varandra och satte upp en ungefärlig tid för våra intervjuer, vilka landade på 30-40 minuter/intervju.

Vi roterade sedan så att alla intervjuare fick tid att intervjua alla informanter. Ett par timmar senare då alla intervjuer genomförts satt vi ner tillsammans igen för att återkoppla och samtala om hur intervjuerna hade gått, utbyta erfarenheter samt kontaktuppgifter.

Intervjuerna med de svenska lärarna genomfördes på lärarnas arbetsplats för att informanterna skulle känna sig hemma och bekväma i situationen. Dessa intervjuer var något mer ingående och detaljerade då jag inte behövde anpassa mig efter andra intervjuare vilket gav mig en annan tidsram.

Intervjuerna gjordes med informanterna individuellt och spelades in för att få med alla kommentarer och tystnader då informanten ibland behövde fundera över hur hen skulle svara på frågor, samt för att inte gå miste om några svar. Det underlättade också samtalet då jag som intervjuare kunde fokusera på informanternas svar och ställa givande följdfrågor istället för att föra anteckningar. Dock togs vissa lättare anteckningar för att inte missa visuella skeenden som inte märktes tydligt på ljudupptagningen. Här förberedde jag mig genom att ha intervjuguiden till hands och kunde notera kroppsspråk eller andra uttryck och föra in detta under den aktuella frågan, eller lägga till kommentarer om delen av intervjun rörde sig utanför intervjuguiden.

Sammanlagt intervjuades 5 lärare; tre kenyanska och två svenska. Trots att olika antal lärare som intervjuades från de två länderna ser jag ej detta som en obalans då de intervjuer som gjordes på engelska inte blev lika djupgående och detaljerade som de svenska i och med att intervjuerna genomfördes på ett andra språk för både mig som intervjuare och för informanterna.

Forskningsetik

Enligt Bryman (2011) finns inom forskningsetik fyra krav som måste uppfyllas vid insamling av empiri; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentiakitetskravet samt nyttjandekravet. Informationskravet innebär att de inblandade i studien ska vara väl informerade om studiens syfte och olika delar. Detta fick lärarna ta del av genom mejlkontakt innan intervjuerna i denna studie genomfördes. Det andra kravet handlar om samtycke och innebär att informanterna bestämmer själva över sin medverkan. Lärarna fick före intervjun ett dokument med den information som gäller för intervjun och vilket område den berör. Dokumentet innefattade också informantens rättigheter, att hen och skolan där hen arbetar förblir anonyma och att dessa uppgifter endast kommer användas i syfte av den aktuella studien, dvs konfidentiakitetskravet och nyttjandekravet. För att göra detta korrekt och för att se till att båda parter var överens och skrev både informanten och jag under dokumentet och gavs en varsin kopia, samt delade kontaktuppgifter för att underlätta för båda parter ifall avhopp från informanten skulle bli aktuell.

Analysmetod

Då detta är en kvalitativ studie valdes tematisk analys som analysmetod. Resultatet analyseras då genom att jag som forskare har försökt finna teman i informanternas svar, och utifrån dessa strukturera empirin (Bryman, 2011). Dessa teman är i denna studie kopplade dels till intervjufrågornas fokus men också till tydligt återkommande gemensamma nämnare i informanternas svar samt behandlar de teorier som Hirdman (1988) och Harding (1986) behandlar rörande könshierarkier och dikotomi.

Två skolsystem och läroplaner

I denna studie ingår inte bara det svenska skolsystemet, utan även det kenyanska. Detsamma gäller läroplanen, där den svenska och den kenyanska läroplanen båda har som mål att arbeta mot ett jämställt samhälle. Den kenyanska läroplanen har inte en värdegrund på samma sätt som den svenska, men har inledningsvis ett kort stycke med olika mål där jämställdhet nämns. I övrigt hänvisas till de lagar som gäller i landet och därmed även skolan. I detta stycke kommer därför en kort förklaring av skolsystemen och läroplanerna.

Skolsystem

Det svenska skolsystemet bygger i de lägre åldrarna på ett pedagogiskt samarbete mellan verksamheter, dvs förskoleklass, lågstadium och fritidsverksamhet, där förskoleklassverksamheten blir en övergång mellan förskola och grundskola medan fritidsverksamheten spänner över lågstadium och mellanstadium (Skolverket, 2017). De olika verksamheterna är alltså starkt kopplade till varandra och i vissa fall belägna i närliggande lokaler där elever även träffar fritidspersonal under hela skoldagen.

I Kenya ser skolsystemet något annorlunda ut. Det är större fokus på just skolverksamheten och skolan ansvara inte för eftermiddagsaktiviteter så som den svenska skolan (World Education News & Reviews, 2015). De första åtta åren är obligatoriska och eleverna börjar då de är sex år gamla som i den svenska skolan, om förskoleklassen räknas in i detta.

Läroplaner

Den svenska läroplanen har olika delar. Dels värdegrund, dels kursplaner med syfte, central innehåll och kunskapskrav (Skolverket, 2016b). I värdegrunden finns utförliga beskrivningar över vad skolan ska uppnå gällande likvärdig utbildning för alla, och vad begreppet alla innefattar, dvs elevers lika värde och förutsättning oberoende av könsidentitet, sexuell läggning, funktionsvarianter, ursprung m.m.

”Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling.”

(Skolverket, 2016b, s. 7)

Den kenyanska läroplanen bygger på olika teman där varje tema innefattar alla ämnen och innehåller beskrivningar där det är tydligt uttryckt begrepp och kunskaper som eleverna ska besitta efter ett avslutat tema. I läroplanens inledning finns en lista över mål som eleverna ska uppnå. En av punkterna rör socialt ansvar där jämställdhet nämns.

"Education should promote social equality and foster a sense of social responsibility within an education system, which provides equal education opportunities for all. It should give all children varied and challenging opportunities for collective activities and corporate social service, irrespective of gender, ability or geographical environment."

(Primary Education Syllabus, 2012, s. 5)

Informanterna

David, 45 år, har arbetat som lärare i 13 år. För tillfället arbetar han med elever i åldern 10-14 år, men har tidigare undervisat i åldrarna 7-14 år. Han menar att jämställdhet är väldigt viktigt, speciellt i skolan då det över tid påverkar hela samhället.

Catrin, 39 år. Hon har undervisat i 12 år, i perioder något äldre elever upp till 13 år. Dock har fokus främst legat på undervisning elever i åldrarna 6-10 år. Hon ser en positiv utveckling inom jämställdhet och tycker att det är viktigt att i skolan lyfta kvinnor på höga positioner för att synliggöra dessa för eleverna.

Doris, 32 år, är relativt nyexaminerad lärare och har arbetat i 1 år. Under detta år har hon undervisat elever i åldrarna 6-7 år. Hon tycker jämställdhet är viktigt, framför allt i skolan, men tycker sig se tydliga skillnader mellan tjejers och killars karaktär.

Lena, 47 år, arbetar i en större stad. Hon har undervisat inom flera olika områden, 18 år i lågstadiet men efter att ha vidareutbildat sig har hon de senaste 5 åren undervisat elever med speciella behov. Hon menar att det är väldigt viktigt att tänka jämställt i skolan och såg tydliga skillnader då hon undervisade i grundskolan. I särskoleverksamheten blir inte kön lika framträdande utan personal ser mer till elevernas behov vilket hon tycker är positivt.

Lotta, 36 år, har arbetat som lärare i 8 år fördelat på flera områden; mellanstadiet, vuxenskola och särskola, men har sedan några år tillbaka undervisat på lågstadiet. Hon tycker att det skiljer sig en del i hur det arbetas med jämställdhet inom de olika områdena ser att det är ett större fokus när eleverna är något äldre.

Resultat

I detta avsnitt kommer den insamlade empirin att presenteras utifrån de olika teman som framkommit under analysen. Dessa teman rör lärarnas tankar kring jämställdhet och är baserade på områden som samtliga lärare kommit in på under intervjuerna.

Vad jämställdhet innebär för lärarna

Jämställdhet betyder lite olika saker för informanterna. Alla uttrycker i någon form att det handlar om att ge tjejer och killar lika möjligheter, att de har rätt till en likvärdig utbildning samt att de ska behandlas lika oavsett kön. Begreppet *möjlighet* nämns ofta, att eleverna ska ges möjligheter till lärande och uppvisande av kunskap. David uttrycker sig på följande sätt: *"Hm, to me gender equality will mean that we need to give female and male learners and give them equal opportunities."*

Två av lärarna har liknande tankar kring vad jämställdhet i skolan innebär. Lotta menar att alla har rätt till samma behandling. ”...att alla barn har rätt till samma undervisning oavsett vilket kön man är och bli behandlade på samma sätt oavsett om de är killar eller tjejer.” Samtidigt menar samtliga informanter att det är killarna som syns och hörs mest i klassrummet. Det tycks som att det skiljer sig att ges möjligheter och att ges utrymme och att det är två skilda saker. Om en elev inte är tillräckligt snabb eller stark att ta möjligheten riskerar denna att inte få utrymmet den behöver. Endast Catrin uttrycker att jämställdhet handlar om att elever har samma värde oavsett kön; ” *To me gender equality means that a female is equal to a male. That is gender equality. You don't treat either one in a different way.* ”

Lärares tankar kring jämställdhetens roll i skolan

Samtliga lärare tycker att jämställdhet är viktigt men att de inte har några riktigt tydliga metoder eller modeller för hur de arbetar med detta. Ingen av skolorna de arbetar på har några riktlinjer som stöd för lärarna eller erbjuder någon typ av handledning i detta arbete. Det verkar snarare som att lärarna själva finner detta viktigt och intressant, men att det inte kommer från ledningen på skolorna och därför inte behandlas rutinmässigt i verksamheten. David, Catrin och Lena uttrycker att det förekommer diskussioner om jämställdhet på möten, men ingen av lärarna arbetar på skolor där det finns några utsatta riktlinjer eller metoder för hur lärarna ska behandla eller arbeta med ämnet jämställdhet. Doris menar att hon brukar ge varannan fråga till en kille och varannan till en tjej. Detsamma menar Lena att hon gjorde då hon arbetade i grundskolan. ”- *Jag är övertygad om att killarna fick mycket mer talutrymme när jag jobbade i grundskolan än vad jag kanske trodde att de fick. Men om jag ska ta ett exempel; det här med varannan gång pojke, varannan flicka när de skulle svara på frågor.* ”

Tre av lärarna menar att det inte finns några direkta riktlinjer att följa från de enskilda skolorna, men David förklarar att det i lagen står att tjejer och killar ska ha samma möjligheter till utbildning. ”*Gender guidelines, I think these are inshrined in the law. These guidelines point that boys and girls have an equal opportunity to access education.* ” I den meningen finns det någon typ av riktlinjer vilka David menar följs i stor utsträckning eftersom de är lagar och därmed måste följas.

Jämställdhetsarbete i kenyanska skolan

Under intervjuerna framkom det att det fanns likheter med hur den svenska och kenyanska skolan fungerar. Båda skolsystemen har nåt slags tänk kring jämställdhet, och att det ständigt är aktuellt, men skolan i sig tar inte på sig något direkt ansvar för att detta arbete genomförs. En av dessa likheter är att det inte förekommer något aktivt arbete på skolorna i form av riktlinjer eller annan typ av guidning i hur arbetet ska gå till. I den kenyanska skolan hänvisar man istället till en lagstiftning som finns kring jämställdhet och motiverar genom att lagen gäller även i skolan, men det finns ingen tydlig kontroll på om detta följs eller inte. Informanterna upplever dock att lagen följs till stor del, men den är ganska generell och de mål som skolan ska arbeta mot är inte specifika. Dock förekommer tydliga aktiviteter och lektioner i den kenyanska läroplanen som visar på ett jämställdhetstänk. Eftersom läroplanen är planerad och lektionerna är förbestämda tar eleverna del av samma innehåll. Inom ämnet samhällsvetenskap (social studies) behandlar läroplanen bl.a olika varianter av familjekonstellationer, grundläggande mänskliga rättigheter samt att eleverna ska lära sig att debattera där ämnet jämställdhet förekommer under vissa lektioner.

David förklarar att debatterna ska utveckla elevernas förmåga att motivera och argumentera för sina åsikter. ”- *We have what we call debates. In some of the debates we come up with issues to do with gender equality and we discuss this and the children get to learn a lot at the same. They're also able*

to give their views on gender equality.” Eleverna får här olika roller, t.ex för eller emot ett ämne eller påstående. De får sedan möta varandra i en debatt där de ska lägga fram sina argument varför de tycker eller inte tycker något, varpå de tar del av varandras argument och försöker vända dessa till sin fördel. Catrin lyfter också olika familjekonstellationer som ett viktigt ämne inom jämställdhet, men får det att låta som att kvinnan endast kan vara familjens överhuvudet om det inte finns någon man närvarande. *”So class one, they are asked basic questions, who’s the head of the family and most say the father, but why can’t it be the mother? Why do you think the mom is the head of the family? Because she’s the only one. Some kids come from a single parent family.”* Dock menar hon också att det är viktigt att lyfta kvinnor i framträdande positioner som för att visa att kvinnor är kapabla i samma utsträckning som män. *”You ask the minister for this education - it is a woman, who is the president of this country - it is a woman. This teach them to be equal in a good way, not in a dominant way.”* David berättar också att de försöker ge tjejerna bättre självförtroende, att de kan göra samma saker och åstadkomma vad killarna kan. *”Like in my school, we have this catch phrase that says: what a boy can do, a girl can do even better.”*

Jämställdhetsarbete i svenska skolan

De svenska lärarna som intervjuades hade övergripande en ganska lika bild av jämställdhetsarbete i skolan. Båda lärarna refererar till likabehandlingsplanen, men uttrycker att det ju egentligen inte står något specifikt om jämställdhetsarbete i den. Lotta menar att jämställdhetsarbete ses som något sekundärt och tycks endast tas upp om det finns tid över. *”- Vi började ett värdegrundsarbete där man lätt hade kunnat plocka in jämställdhet i det. Men sen kom det annat emellan som prioriterades före detta, men skulle man själv vilja driva den frågan så hade man säkert kunna få igenom det.”* Då Lena får frågan har hon lite svårt att svara på den. Hon lyfter att trygghetsteamet finns, men att de främst arbetar med utsatta elever. Hon frågas om skolan gått ut med någon information om jämställdhetsarbete, varpå hon kan svara säkert; *”Nä, men då finns det inte. Så är det ju. Inget organiserat att tillgå.”* Detta innebär att det enda lärarna har att tillgå är likabehandlingsplanen vilken inte uttrycker något specifikt om jämställdhet.

Enligt Lena är det alltså upp till de själva att inkludera detta arbete i verksamheten. Både Lena och Lotta uttrycker dock att de försöker, även om en av de anser sig själv ofta fastna i mönster och könsstereotyper. Läraren förklarar att hon strävar efter att placera elever och para ihop dem i grupper utifrån personlighet istället för kön.

Förväntningar på eleverna

Gällande elevernas prestationer är informanterna delvis eniga, delvis oeniga. Här skiljer det sig ganska tydligt mellan de kenyanska och de svenska lärarna. De kenyanska lärarna uttryckte att de hade ganska tydliga förväntningar på eleverna utifrån kön. Catrin lyfter att tjejer och killar beter sig olika gällande hur de visar känslor. *”If a boy cried I would be very concerned. Maybe they were hurt more than they expected.”* Både Catrin och Doris menar dock att det är för det är så killar och tjejer är. Gällande elevernas tendenser till att ta utrymme förklarar David om vilka som oftast svarar rakt ut utan att blivit ombedda att svara. *”More often, in the early ages especially in class 5 I teach, it is the girls.”* Han upplevde att det oftare hände bland tjejer än killar. Dock hade de en annan uppfattning då eleverna var något äldre.

Dessutom fanns det en tydlig röd tråd i lärarnas svar där de direkt blandade in elevernas uppförande i förväntningar, medan de svenska lärarna uttryckte en tydlig skillnad mellan förväntningar på uppförande och förväntningar på skolarbete. Lotta menade att det fanns tre kategorier i sin klass; det

fanns dels de elever som både presterade bra gällande skolarbete och gav sig själv och andra arbetsro, dvs att de inte störde under lektionstid. Den andra kategorin var de elever som störde en del, men ändå kunde prestera. Dessa elever kan tolkas enligt läraren behöva röra sig lite och prata emellanåt för att resterande tiden kunna koncentrera sig. Den sista kategorin rör de elever som stör mycket och därmed inte heller får så mycket gjort under lektionstid. Dessa elever stör genom att röra sig mycket i klassrummet, störa klasskamrater genom att börja prata med dem, vassa pennan fler gånger under lektionen trots att de inte behöver samt går på toaletten flera gånger och därför går in och ut ur klassrummet.

Bemötande, ordval och betoning

Det finns vissa skillnader mellan hur informanterna bemöter eleverna där de kenyanska lärarna verkar ha en mer enad bild av och metoder för hur de bemöter och behandlar eleverna. Tre av lärarna menar att de för det mesta behandlar eleverna lika. De menar att de varvar att ge talutrymme till tjejer och killar genom att ge ordet varannan gång. Doris berättar mer detaljerat hur detta går till. Om hon ger ordet till en tjej men tjejen väljer att inte svara eller inte kan svara går ordet vidare till en annan tjej i klassen. Läraren uttrycker alltså att hon vill att svaret på varannan *fråga* ska komma från det ena könet. Hon tillägger att hon tilltalar eleverna med samma typ av ord, t.ex. när hon ger beröm eller måste säga ifrån om eleven uppvisar ett oönskat beteende, men att det kan skilja sig ibland i tonläget. Hon menar att hon oftast använder en hårdare ton mot killar eftersom hon upplever att de oftare beter sig illa och därför oftare behöver sägas till. - *"Hm... There's a slight difference. The boys are hyper and the girls are calm, so the way we address the boys, we address them a little bit more harshly than we address girls. If you don't do that they don't listen."*

Detta gäller både antalet killar hon får säga till, men också hur många gånger hon måste säga till *en* elev. Då de tilltalar en elev är informanterna eniga om att de oftast väljer att tilltala eleven vid namn. De menar att om eleven har uppfört sig bra vill de rikta uppmärksamheten mot eleven då den beter sig föredömligt. Visar en elev ett mindre önskvärt beteende tilltalas denne också oftast vid namn som för att skuldbelägga, så att eleven skäms för sitt beteende. I extrema situationer berättar en informant att hon väljer att ta fram eleven så hen får stå längst fram vid tavlan till lektionens slut. Då grupper av elever ska tilltalas beror det lite på enligt informanterna. Är det homogena grupper gällande kön tilltalas de "boys" eller "girls", men är det blandade elever tilltalas dessa oftast med "students".

Två av lärarna menar att de för det mesta är medvetna, men att det är lätt att det slinker ur olika typer av komplimanger till tjejer och killar, samt att de ofta kommer på sig själva med att använda olika typer av ordval beroende på den könstillhörighet som eleven de talar till har. - *"Det tycker jag är ganska vanligt att en del personer ganska uppenbart säger till på olika sätt. Det är mer gulligull och mjukare ton mot tjejer och en kanske vassare ton mot killar."*

Lena lärarna menar att hon är medveten om detta och försöker tänka på det, men att hon ofta kommer på sig själv med att göra tvärtemot vad hon skulle önska göra. Hon förklarar det med att beteendet sitter så djupt, lite av ett "lära gamla hundar sitta"-tänk. *"Flickor beröms på ett annat sätt och för såna kvalitéer som är önskvärda, som att de sitter tyst på lektionen med vad fin du är, vad fint du har skrivit. Medan killar får höra saker som coolt, grymt jobbar. Olika ordval."*

Hon menar att hon upplever detta som vanligt förekommande även hos andra lärare genom att refererar till en specifik elev på skolan som önskar göra en könskorrigering. Då läraren ingår i elevhälsoteamet diskuteras denna elev emellanåt för att lärarna behöver veta hur de ska stödja eleven då hen är extra utsatt i och med en könsidentitet som avviker från normen. I dessa

diskussioner kan kommentarer av typen *"Ja, eleven heter ju såhär nu, men det är ju egentligen en han/hon."* Detta ser informanten som ett stort problem då lärare inte respekterar eller ens accepterar elevens könstillhörighet.

Maskulinitet

Det finns lite olika förväntningar och föreställningar på tjejer och killar. Tre av informanterna menar att det är skillnad på tjejer och killar men tror inte att detta är något som kan skapas av hur eleverna bemöts av vuxna, utan att det beror på att *"det bara är så de är"*. Catrin redogör för detta genom att förklara att tjejer uttrycker känslor i en större utsträckning än killar. Hon ger ett exempel där hon förklarar att hon oroar sig mer då killar gråter för att hon då tolkar det som att bakgrunden till detta är mer allvarlig än om tjejer gråter. Detsamma gäller positiva känslor, där hon upplever att tjejer kan hoppa av glädje medan killars glädje tar uttryck i ett kort *"Yes!"*. Dock menar hon att hon inte ser det som något negativt med att tjejer visar känslor, utan tycker att det är sunt, och kopplar det till hur killar är mer utåtagerande då de växer upp. Tjejer kan prata med varandra och få utlopp för sina känslor på så vis, medan killar håller sina känslor inombords tills det rinner över och att hon tror att det kan ta uttryck i obehagliga former, som fysiskt våld. Samtidigt som hon har dessa erfarenheter menar hon att killar oftare tar plats är tjejer, både genom talutrymme och fysisk plats, vilket stämmer överens med de övriga informanternas erfarenheter.

De övriga två informanterna ser liknande mönster och stämmer in med att talutrymme oftare tas av killar och att detta påverkar vilka förväntningar de har på eleverna. Dock tycker Lotta att hon inte ser något samband mellan verbalt och fysiskt utrymme, utan ser det endast som två olika varianter av utrymme. Det behöver alltså inte nödvändigtvis vara samma elever som tar sig talutrymme och de som rör sig mycket i klassrummet, men det gemensamma ligger i att det oftast är killar som tar dessa utrymmen. Informanten uttrycker att hon förväntar sig att tjejerna ska vara bättre på att ge sig själv och andra arbetsro än vad hon förväntar sig av killarna. *"Men sen kan det vara att halva klassen förväntar jag mig ska klara av att ha studiero och halva klassen förväntar jag mig en lägre nivå, men att den första halvan är fler tjejer än killar."*

Informanterna menar att de har vissa förväntningar på eleverna vilka baseras på kön. Tjejerna förväntas kunna genomföra skolarbetet på ett mer ansvarsfullt sätt på så vis att de genomför den uppgift som blivit tilldelad dem utan att ifrågasätta eller på något sätt störa sina kamrater. De accepterar också då de inte blir tilldelade ordet och kräver inte uppmärksamhet från lärarens eller klasskamraters håll. Killarna å andra sidan förväntas informanterna få mer *"problem"* med, och vilka de anser beter sig på ett mindre ordentligt sätt än tjejerna. Killarna kräver även uppmärksamhet på ett sätt tjejerna inte gör, och blir de inte tilldelade ordet kan de fortsätta räkka upp handen tills de tillslut får ordet eller ger upp och helt enkelt pratar rakt ut.

Den duktiga flickan

Detta är något som nästan alla informanterna är överens om. Den duktiga flickan existerar i allra högsta grad. Endast en av lärarna menar att tjejerna gärna pratar rakt ut, men detta gäller bara de allra yngsta. Bland de något äldre eleverna har tjejerna backat och tar en position i bakgrunden. Lotta menar att tjejerna har lättare att acceptera att de inte alltid får ordet. *"Att flickorna speciellt i den här åldern, att de är mognare och accepterar att hon har sagt att det inte blev jag den här gången, medan pojkarna är mer egocentriska och känner att jag räckte ju upp handen, jag gjorde som jag ska och jag fick inte ordet ändå."* Detta skiljer sig tydligt från killarnas beteende vilka fortsätter att räkka upp handen, och nästan ställer sig upp på stolen för att visa att de vill säga något eller svara på frågan, trots att svaret redan givits av en annan elev. Informanten menar att det inte är

ovanligt att killar länge räcker upp handen efter att frågan ställts och att det ofta slutar med att eleven säger svaret rakt ut även om ordet givits till en annan elev.

Lena känner också igen sig i detta, och att det är lättare att låta det fortgå om killarna pratar rakt ut. Detsamma anser hon gäller fysiskt utrymme. Detta tror informanten hänger ihop med gammalt sätt att tänka, att killar är mer fysiskt aktiva och att tjejer är mer stillsamma och försiktiga i sin natur, att det finns en föreställning om att det gamla sättet att tänka fortfarande gäller och därför har högre förväntningar på tjejer att klara klassrumssituationen. Lena nämner en gammal elev hon haft vilken motsatte sig dessa föreställningar och som informanten därför minns extra tydligt. Eleven var en tjej som följde det mönster som annars går att se i det beteende som generellt stämmer överens med killar. Alltså vad som ofta kallas pojkflicka. Eleven menade informanten gärna talade rakt ut, tog plats, satte sig emot och ifrågasatte.

Lärares arbetsmetoder för jämställdhet i klassrummet

Tre av lärarna menar att de får tydliga redskap och metoder under sin utbildning för hur de ska arbeta med bemötande av eleverna. En av dessa var att dela ut ordet till varannan tjej och varannan kille. Doris menar att hon vill att varannan tjej och varannan kille ska ge svaret, vilket betyder att flera tjejer i rad kan få ordet, men om de föregående inte kan ge något svar på frågan går den vidare till en annan tjej. Tre av lärarna har en enad syn genom att de är noga med att använda samma ordval då de berömmar eller säger till elever för att inte skilja på dem. Dock är detta de enda metoder som används frekvent, medan t.ex. hur de bemöter eleverna verkar skilja sig mer. De uttrycker att de ofta bemöter eleverna lite olika i tonläge beroende på om eleven är en tjej eller kille och om de säger något till en homogen grupp använder de ofta begreppen killar/tjejer.

Två av lärarna har ett liknande sätt att tänka kring fördelning av talutrymme och menar att även de försöker dela ut till varannan tjej, varannan kille. Lotta har nyligen börjat använda lappar med elevernas namn på och drar därför slumpmässigt en elev som får svara. Detta menar hon fungerar bra då hon slipper momentet med att eleverna ska räcka upp handen då vissa har svårt att acceptera att de inte får ordet trots handuppräckning. *"Dels då med att man slumpmässigt drar namn vem som ska svara, men också när man göra grupper att man inte tänker utifrån kön utan mer utifrån personlighet vilka som passar ihop, dels hur de arbetar men också socialt."* Ställer hon däremot öppnare frågor där hon vill att eleverna ska berätta hur de tycker och tänker kring någonting, exempelvis efter att ha sett ett nyhetsinslag, eller om de ska berätta vad de gjort i helgen brukar hon ta en runda i klassen där alla eleverna får berätta. Dock får eleverna säga pass om de inte vill dela med sig, och här ser hon ett tydligt mönster i talutrymme. Tjejerna säger oftare pass, medan killarna gärna har långa utläggningar och vill berätta flera saker. Informanterna tänker också annorlunda kring hur de grupperar elever. De kenyanska lärarna parar ihop en tjej med en kille då de ska samarbeta, medan de svenska lärarna tänker mer på elevernas personlighet och utifrån det avgör vilka som kan arbeta så bra som möjligt ihop.

Analys

I detta stycke kopplas resultatet till studiens frågeställningar och fokus ligger därför på lärarnas tankar kring jämställdhet, vilka metoder de använder för att arbeta med jämställdhet i klassrummet samt vilka begrepp de använder då detta ämne diskuteras. Detta kopplas till Hardings (1986) och Hirdmans (1988) teorier kring genussystemet, hierarki och dikotomi utifrån det teoretiska ramverk som presenterats i ett tidigare avsnitt.

Lärarnas beskrivning av jämställdhet

För de intervjuade lärarna betyder främst jämställdhet att ge eleverna samma möjligheter oavsett kön. Dessa möjligheter handlar då om att de ska få en likvärdig utbildning, lärande och uppvisande av kunskap. Dock finner de att det inte ser helt jämställt ut på skolorna där de arbetar. De menar att det är tydligt att vissa elever tar ett större fysiskt och verbalt utrymme, där alla lärarna är eniga om att detta beteende främst finns hos killar. Lärarnas sätt att tala om jämställdhet speglar Hardings (1986) och Hirdmans (1988) teorier kring dikotomi och hierarki. Eleverna könas frekvent och där det finns ett tydligt uttalande om killarnas överordnad i samtliga lärares klassrum. Genussystemet tar uttryck i hur majoriteten lärarna uttrycker att killar och tjejer skiljer sig från varandra i och med olika egenskaper som de menar att de olika könen besitter. Samtliga lärare menar också att de har olika förväntningar på elever utifrån kön, vilket även det speglar genusystemet. Det blir tydligt att det pågår en ständig genusformering i skolan då lärarna har en tydlig idé om hur tjejer och killar är.

Lärares metoder

Informanterna i studien uttrycker att de alla arbetar eller försöker arbeta jämställt, där det även framkommer att de arbetar med liknande metoder. Fyra av de fem informanterna beskriver att de arbetar med att fördela ordet jämnt genom att utdela det varannan gång till en tjej, varannan gång till en kille. Den femte informanten menar att hen ej gör detta, utan frångår kön helt och drar slumpmässigt en lapp ur en burk och ger ordet till eleven vars namn står på lappen. Det finns även en tydlig skillnad i hur de delar upp elever då de ska samarbeta. I tre av lärarnas svar blir Hardings (1986) och Hirdmans (1988) teori kring dikotomi synlig då lärarna tydligt delar upp eleverna i par utifrån kön, där ett par består av en kille och en tjej. De resterande två lärarna uttrycker snarare att de försöker se till vilka personligheter som fungerar bra ihop. Det skiljer sig även hur de uppfattar att de arbetar med deras uppfattning av den plats eleverna får och tar. Hirdman (1988) beskriver sitt genusystem där det finns en tydlig hierarki mellan könen och att det manliga könet har en dominerande position. Detta stämmer överens med lärarnas gemensamma uppfattning av hur talutrymmet är fördelat, där lärarna uttrycker att killarna sätter sig i en maktposition genom att ta för sig av det fysiska och verbala utrymmet utan att ta någon större hänsyn till sina klasskamrater.

Begrepp

Lärarnas talar stereotyp om jämställdhet. Eleverna benämns i nästintill alla fall som tjejer och killar, där de endast kategoriseras i dessa två grupper. Majoriteten av lärarna beskriver grupperingarna utifrån olika egenskaper, där tjejer beskrivs besitta vissa egenskaper och killar andra. Detta kan kopplas till Hirdmans (1988) och Hardings (1986) teorier om dikotomi där två kön, manligt och kvinnligt, ses som varandras motpoler och är helt skilda från varandra. Två av lärarna uttrycker sig liknande men problematiserar samtidigt detta och blir något osäkra på hur de ska uttrycka sig. De menar att för att uttrycka sig om detta generellt kategoriserar de eleverna utifrån kön där de besitter vissa egenskaper och har ett visst beteende, men att detta givetvis varierar inom könsgrupperingarna.

Alla de intervjuade lärarna menar att de oftast använder elevernas namn då de tilltalar dem. Detta gäller alla typer av tilltal; när de ber en elev svara på en fråga, då de berömmar elever eller säger till dem. Majoriteten menar att de ibland använder begrepp som "killar" och "tjejer" till eleverna då de tilltalar en utifrån kön homogen grupp.

Dikotomi i skolan

Genomgående är att informanterna menar att utifrån sina erfarenheter är killar på ett vis medan tjejer är på ett annat, där några av dem menar att det *är* så, medan andra uttrycker att de är medvetna om att det är deras egna förväntningar och föreställningar på eleverna som kan ha påverkan på

eleverna. De uttrycker också att de finner det problematiskt då detta ämne diskuteras eftersom de då så tydligt uttrycker sig i termer om att tjejer och killar följer dessa stereotyper och att ett mellanting inte riktigt existerar i diskussionen. De ställer alltså könen mot varandra, som om de vore motpoler, och därmed följer den dikotomi som både Hirdman (1988) och Harding (1986) behandlar.

Diskussion

Metoddiskussion

Jag har vid tidigare tillfällen testat att göra dels intervjuer med elever, dels observation, men vid två skilda tillfällen. Jag hade därför lite vetskap om hur de olika metoderna kan gå till och kunde därför avgöra att intervjuer lämpade sig bäst för min studie då jag är intresserad av att gå djupare och få syn på lärarnas tankar och erfarenheter.

Som metod för min undersökning har jag valt att göra semi-strukturerade intervjuer med lärare som arbetar med elever i lägre åren av grundskolan. Detta på grund av att fokus ligger på informanternas erfarenheter och vad de observerat under sitt yrkesliv. På grund av studiens omfattning, i form av ett examensarbete, valdes att endast göra intervjuer istället för att även göra observationer. Intervjuer ansågs vara en bättre idé än att samla in empiri genom enkäter då dessa bara ger kortfattade och ytliga svar, samt att det inte finns någon möjlighet till att ställa följdfrågor till de deltagande informanterna i en enkätstudie. Då empirin endast består av intervjuer med lärare betyder detta att studiens resultat endast visar hur lärarna själva upplever att de arbetar och hur det fungerar i praktiken och inte nödvändigtvis hur det *faktiskt* tar uttryck. Detta kan skilja sig och resultatet blir därför inte baserat på hur jämställd skolan är, utan lärarnas upplevelser av just detta.

Det finns alltid en risk med att intervjusvaren är förskönande av situationen då lärarna vill ge ett gott intryck, men detta tror jag inte skulle påverkats av att även ha observation som metod då lärarna kan påverka resultatet genom att vara extra noga med hur de bemöter elever och utformar lektioner då de är observerade.

Resultatdiskussion

Elevernas roller

Paechter (2011) diskuterar relationen mellan det kvinnliga och manliga könet och menar att det finns en hierarki i detta förhållande. Det manliga könet sitter på en maktposition och det skapas utifrån vårt agerande. Paechter (2011) beskriver att denna position kan se olika ut i olika situationer beroende på omständigheterna, och att ett beteende kan påverka denna hierarki, men att könstillhörighet står högst i slutändan. Hirdman (1988) och Harding (1986) har ett liknande resonemang kring hierarki och menar att det könet har en dominerande roll i skapandet av hierarkin. Andersson et al. (2009) menar att killar även uttalat sätter sig i en maktposition där en situation beskrivs av när en kille uttrycker att en annan elev besitter mindre kunskap för att hon är tjej. Forsberg (2002) hävdar att killar i skolan använder femininitet som något nedsättande då de sätter sig själva i en maktposition över en annan kille.

Teorierna kring könshierarki blir tydligt i denna studies resultat där informanterna upplever att killar i regel upptar majoriteten av det fysiska och verbala utrymmet, medan tjejer oftare tar en position i bakgrunden. Med detta menas att tjejerna främst pratar då de blir ombedda att svara på en fråga, lyssnar på instruktioner och sitter på sin tilldelade plats. Detta är också genomgående i de svar som framkommer från alla lärare. Miljön i klassrummen följer alltså samma mönster på alla de skolor

där lärarna arbetar. Dock tycks inte killarna alltid göra ett medvetet val att ta större plats, utan att det kanske snarare handlar om att de inte reflekterar över sin roll i relation till sina klasskamrater och därför endast utgår ifrån sig själva. Detta motsäger då även Forsbergs (2002) studie att de uttalat skulle använda femininitet som något nedsättande, utan att det snarare är något underliggande i hela klassen då tjejer snarare anammar, i regel, ett mer kill-aktigt beteende då de känner att de behöver få sin röst hörd, dvs talar rakt ut och tar plats.

Lärarnas metoder

Enligt Statens offentliga utredningar (SOU 2009:64) känner många lärare att de misslyckas med jämställdhetsarbetet i sin undervisning. Samma undersökning visade att lärare ofta uppfattade talutrymmet som jämställt när det i själva verket var dominerat av killar, medan då de upplevde att det var dominerat av tjejer egentligen var mer jämställt.

Detta stämmer överens till viss del med vad de tillfrågade informanterna ansåg i denna studie. De uttryckte att de hade sina metoder för att arbeta med detta, där det oftast handlade om att fördela talutrymmet jämnt mellan tjejer och killar. Här framkom dock en tydlig skillnad mellan lärarna. Tre av lärarna har en enad bild och tydliga metoder för hur de arbetar och framstår som självsäkra i sitt sätt att arbeta. De svarar med raka och tydliga svar på hur de arbetar och vad jämställdhet i skolan innebär. De resterande två lärarna är däremot mer trevande i sina svar och funderar mycket kring hur de ska uttrycka sig, problematiserar sina svar då de känner att de uttryckt sig inkorrekt. Det tycks som att de tre förstnämnda lärarna har en större självsäkerhet kring jämställdhetsarbete medan de andra två lärarna är oroliga att trampa någon på tårna genom att uttrycka sig för rakt och generaliserat och därför försöker att inte uttrycka sig för exkluderande mot vissa grupper av elever.

Uppdelningen i huruvida lärarna kände sig säkra kring jämställdhetsarbetet skulle kunna bero på att tre lärare har uttryckt att de fått metoder under sin utbildning, vilket de resterande två inte fått och därför inte hade en lika tydlig struktur att förhålla sig till. Dessa två lärare kände snarare att de fick hitta på egna metoder och att det inte fanns något direkt stöd från skollädaingen på skolorna. Jämställdhetsarbete sågs som sekundärt och var något som kunde plockas upp om det fanns tid, men då det dök upp något annat som ansågs viktigare lades jämställdhetsarbetet på is, eller lämnades helt.

Trots det positiva i att lärare *ser* att det fysiska och verbala utrymmet i klassrummet domineras av killar finner jag det också oroande med hänvisning till utredningen (SOU 2009:64) som visar att det ofta finns en skev uppfattning av hur jämställt det är i klassrumsmiljön i form av talutrymme mellan tjejer och killar. Om lärare uppfattar det som ojämnt fördelat skulle detta kunna tyda på att det är än mer ojämnt fördelat än lärarna uppfattar det som.

Lärares påverkan på skapande av könstillhörighet

Hedlin (2010) menar att vuxna påverkar barn genom sitt eget uppträdande och hur de bemöter barnen. Detta är oftast något oreflekterat och kommer ”naturligt”, alltså att det skulle vara något som ligger i våra gener. På så sätt upprätthåller vi en bild för vad som anses manligt och kvinnligt. Även Harding (1986) och Hirdman (1988) diskuterar dikotomin inom kön vilket tyder på en tydlig skillnad mellan kvinnor och män, där dessa två inte går ihop utan snarare ses som en tudelning och en tydlig könsuppdelning.

Flera av informanterna i denna studie uttrycker liknande resonemang. De erkänner att de ofta kommer på sig själva med att tilltala eleverna på olika sätt beroende på elevens könstillhörighet. Några av lärarna upplever att det ofta förekommer olika typer av ordval då de tilltalar tjejer eller

killar. Killar får ofta höra att de gjort något grymt (som i bra), eller att de har en cool tröja, medan tjejer är duktiga och har en fin eller gullig tröja. Detta innebär att killarna bemöts med en annan jargong än tjejerna och att de därmed outtalat kategoriserar eleverna utifrån könstillhörighet. Samtliga lärare uttrycker att de är medvetna om att använda olika tonläge då de tilltalar tjejer och killar. En av lärarna menar att det beror på skillnaderna mellan tjejer och killar, där killar är ”hyper”, dvs stökiga, medan tjejerna är lugna. Därför krävs det att använda ett skarpere tonläge mot killarna för att de ska lyssna på läraren. En av lärarna menar att hon tror att tjejerna är mognare än killarna, som kanske inte riktigt är ikapp. Detta tror hon skulle kunna vara anledningen till att tjejerna inte behöver tillrättavisas på samma sätt som killarna och att tjejerna accepterar att inte ständigt få uppmärksamhet. Detta är ett tydligt exempel på den duktiga flickan, vilken gör rätt och själv vet om det och därför accepterar och inte har behovet av att få uppmärksamheten. Jag finner både för- och nackdelar med denna typen av tjejer. För en fungerande klassrumssituation är den duktiga flickan nödvändig, samtidigt som tjejerna genom att ta denna roll sätter sig i ett underläge och där lärare kanske inte alltid ger tjejerna den uppmärksamhet som de förtjänar. Min tro är att den duktiga flickan, även när det är en kille, bör lyftas fram och förtjänar mer uppmärksamhet. På så vis lyfter vi fram feminina drag som något positivt istället för maskulina drag som något negativt. Jag tror att alla föredrar positiv uppmärksamhet snarare än negativ. Borde vi inte försöka skapa en klassrumsmiljö där det positiva får ta större plats än det negativa? Min upplevelse är att negativa drag uppmärksammas i större utsträckning än positiva. Är vi alltså dåliga på att berömma eleverna då de gör något bra och på så vis istället låter killarna få uppmärksamhet medan tjejerna lämnas i bakgrunden?

Slutsatser

Resultatet i denna studie är svårt att generalisera då det handlar om ett mindre antal lärare som intervjuats. Dock kan det ge en bild av och förståelse för hur jämställdhetsarbetet i skolan kan se ut, och att detta är ett ämne som lärare kan uppleva som komplicerat.

Samtliga lärare har liknande sätt att uttrycka sig kring jämställdhet i skolan. De beskriver att det till stor utsträckning handlar om att ge eleverna samma förutsättningar och möjligheter. Lärarna beskriver sitt arbete med jämställdhet i sin undervisning genom vissa metoder. Tre av lärarna har tydliga metoder vilka de fått genom sin utbildning vilka bygger på att fördela ordet jämt mellan tjejer och killar i klassen. De övriga två lärarna har inte lika tydliga metoder utan försöker finna sina egna sätt att arbeta jämställt. Gemensamt för lärarna är att de diskuterar just talutrymmet och försöker fördela detta jämt. Alla lärarna menar att de ofta använder olika ordval och tonlägen då de tilltalar tjejer och killar samt att två av lärarna upplever att de inte alltid anser sig arbeta jämställt, trots strävan efter detta, medan de övriga tre lärarna menar att det krävs olika tonlägen då killar oftast är stökigare och behöver tilltalas på ett skarpere eller hårdare sätt.

Didaktiska implikationer och vidare forskning

Utöver studiens syfte hoppas jag att det kan inspirera andra att bli mer medvetna och se strukturer samt försöka motverka dessa i sitt arbete. Det är viktigt att ha lärare som vågar lyfta detta ämne inom skolverksamheten då skolledning och kollegor inte tycks vilja ta tag i frågan. Som lärare har vi ett uppdrag att utbilda elever genom att följa styrdokumentet. Detta innebär hela styrdokumentet och vi kan inte välja vilka delar vi vill undervisa om, utan måste inkludera alla delar. Detta innebär att även jämställdhet är en del av skolans uppdrag.

Genom detta arbete kan vi uppnå en verksamhet där alla får utrymme att höras och synas, vilket innebär att vi tillgodoser alla elevers behov, inte bara de som själva tar sig utrymme på andras bekostnad. Detta mynnar ut i att visa respekt för varandra och skapa en god stämning i klassen.

Vidare forskning skulle kunna vara att studera vilka metoder skolor med ett tydligt jämställdhetsinriktat arbete använder för att underlätta för lärare att inkludera denna typ av arbete i sin egen undervisning. I denna studies forskningsöversikt visas att lärare delvis har en negativ inställning till att arbeta med jämställdhet och därför skulle det även vara intressant att undersöka hur lärare tänker kring jämställdhet i skolan och varför de anser vara en mindre viktig del av styrdokumentet. Vad är det som påverkar lärarna att välja bort just denna del?

Referenslista

- Andersson, Hussénus & Gustafsson. (2009) *Gender theory as a tool for analyzing science teaching*. Teaching and teacher education, 25: 336-343. doi: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2008.09.011>
- Bell, J. (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. (4., [uppdaterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Forsberg, U. (2002). *Är det någon "könsordning" i skolan?: analys av könsdiskurser i etniskt homogena och etniskt heterogena elevgrupper i årskurserna 0-6*. Diss. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå Universitet.
- Hirdman, Yvonne. "Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning" i *KVT* 1988:3
- Harding, S.G. (1986). *The science question in feminism*. Ithaca: Cornell Univ. Press
- Odenbring, Y. (2010). *Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar: könskonstruktioner i interaktion i förskola, förskoleklass och skolår ett*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010. Göteborg.
- Paechter, C. (2011) Bodies, identities and performances: reconfiguring the language of gender and schooling. *Gender and Education*, 24: 229-241. doi: 10.1080/09540253.2011.606210
- Förenta Nationerna. (1948) The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Universal Declaration of Human Rights*.
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=swd> Hämtad 2017-05-15
- Kenya Institute of Education. (2012). *Primary education syllabys, volume one*. Nairobi: Kenya Institute of Education.
- Skolverket. (2016a). Likabehandling.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/likabehandling> Hämtad 2017-05-15
- Skolverket (2016b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016*. (3., kompletterade uppl.) Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2017). Utbildningskartan.
<https://www.skolverket.se/skolformer/karta-over-utbildningssystemet> Hämtad 2017-05-17
- Skolverket (2007). *Attityder till skolan 2006: elevernas och lärarnas attityder till skolan*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 2009:64. *Flickor och pojkar i skolan - hur jämställt är det?* Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- SOU 2010:51. *Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- Ve, H & Wernersson, I. (1997) Research on Gender and Education in the Nordic Countries. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 41:3-4. DOI: 10.1080/0031383970410309

Vetenskapsrådet. (2005). *Genusforskning i korta drag*.

<https://www.vr.se/download/18.320a86de108dcd98cbc8000516/Genusforskning+i+korta+drag.pdf>

Hämtad 2017-05-17

World Economic Forum - *The Global Gender Gap Index*

<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/rankings/> Hämtad 2017-04-05

World Education News & Reviews. (2015). Education in Kenya.

<http://wenr.wes.org/2015/06/education-kenya> Hämtad 2017-05-17

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide

Intervjuguide

Bakgrund

1. **Kön?**
2. **Ålder?**
3. **Hur lång erfarenhet har du inom läraryrket?**
4. **Har du arbetat inom andra stadier i skolan tidigare?**

Värdegrundsarbete

5. **Vad innebär begreppet jämställdhet för dig?**
 - Finner du det intressant? Varför/varför inte?
 - Tycker du det är viktigt? Varför/varför inte?
6. **Hur arbetar din skola för jämställdhet och likvärdig utbildning för eleverna?**
 - Finns några satta riktlinjer för skolan som lärare och annan personal ska följa?
 - Upplever du att intresset finns på skolan? Diskussioner under möten?
 - Erbjuds handledning inom ämnet?
7. **Vilka metoder använder du för att arbeta med jämställdhet i undervisningen?**
 - Aktiviteter, lekar, diskussioner?
8. **Finns det tillfällen när du anser att jämställdhet är extra viktigt att tänka på?**
 - Specifika situationer, ämnen?
9. **Hur tänker du kring fördelning av utrymme i klassrummet?**
 - Verbalt och fysiskt utrymme?
10. **Upplever du att killar eller tjejer tar sig mer utrymme?**
 - Pratar utan att fått ordet, stör på andra sätt, går runt i klassrummet?
11. **Upplever du att personal på skolan bemöter tjejer och killar olika?**
 - När de hälsar på eleverna, berömmar, säger till, ordval?

Intervjuguide

Background

- 1. Gender?**
- 2. Age?**
- 3. How long experience do you have as a teacher?**
- 4. Have you worked in the same age group the entire time or have you worked with different age groups?**
- 5. What does gender equality mean to you?**
 - Do you find it interesting? Why/why not?
 - Do you find it important? Why/why not?
- 6. Does the school have any guidelines on how to value all students equally and what do they look like?**
 - Are the subject discussed frequently at the school? During meetings?
 - Are you as teachers offered any guidance?
- 7. What methods do you use when working with gender equality in classes?**
 - Activities, discussions, games?
- 8. Can you see any specific situations when you think it's extra important to involve gender equality thinking?**
 - Specific subjects?
- 9. What do you think about the space given in the classroom?**
 - Verbally/physically?
- 10. How does students take space in the classroom?**
 - Verbally/physically?
- 11. What is your experience on how staff talk to students?**
 - When they greet them, compliment, what words are used?

Bilaga 3. Information till lärare

Jag går sista terminen på grundlärarprogrammet med inriktning F-3 och skriver mitt examensarbete. För att detta ska vara möjligt önskar jag att få intervjua dig som lärare om jämställdhetsarbete i skolan. Viktig information till dig som lärare är följande:

- * Resultatet av intervjun kommer endast att användas i examensarbetet.
- * Du som informant samt skolan du arbetar på kommer att vara helt anonym.
- * Du har full rätt att, närsomhelst under intervjuens gång, avbryta ditt deltagande. Detta gäller även om du bestämmer dig vid ett senare skede att du inte längre vill delta i studien.

Tack för din medverkan!

Emilia Lind

Ditt medgivande

Jag har läst informationen ovan och är villig att delta i studien.

Signatur _____

Skola _____

Bilaga 4. Teachers' information

Our names are Stina, Emilia, Freja and Karoline and we are studying the teachers programme at the University of Gothenburg in Sweden. We are right now writing our final thesis, all about different subjects. To have the opportunity to finish our thesis we would like to interview you.

If you, as a teacher, approve to participate in the studies, the following will happen:

- * The results are going to be published in our thesis
- * Every participant is going to be completely anonymous during the whole study
- * Every participant has the opportunity to end their contribution at any time during the study

Thank you for your participation,

Stina Svartvik, Emilia Lind, Freja Wallgren and Karoline Bengtsson

Your approval

I have read the information above and I would like to participate in the studies.

Signature _____

School _____